

Janusz Mariański (red.): Leksykon socjologii moralności (Lexikón sociológie morálky)

Kraków: NOMOS 2015, 975 s. ISBN 978-83-7688-370-0

Morálka či etika boli dôležitou súčasťou empirických výskumov už od momentu vzniku sociológie ako vedy. Od čias klasikov sociológie morálky (E. Durkheim, M. Weber) sporadicky dochádzalo k stretom medzi filozofickou etikou, morálnou teológiou a sociológiou morálky. Dnes sú už polia pôsobnosti vymenovaných akademických disciplín pomerne jasne definované, čo umožňuje ich dynamický rozvoj i vzájomný dialóg. Normatívne vedy o morálke hovoria o tom, aká má byť, sociológia morálky o tom, aká je. Opisovaná vedecká disciplína skúma vzájomné vzťahy medzi spoločnosťou a morálkou (napr. demografické, ekonomické či politické činitele morálky, vplyv rodiny a prostredia na morálne hodnoty, normy, postoje či vzory správania).

Skutočnosť, že sociológia morálky má už v dnešných časoch pomerne jasne definované pole pôsobnosti, umožňuje jej dynamický rozvoj, ktorého prejavom je nepochybne aj publikácia *Lexikón sociológie morálky (Leksykon socjologii moralności)*. Vznikol pod redakciou významného poľského sociológa morálky *Janusza Mariańskiego*, ktorý sa dlhodobo venuje opisovanej problematike. Za podčiarknutie stojí aj skutočnosť, že ide o prvý lexikón svojho druhu na svete, čo je svedectvom vysokej úrovne poľskej sociológie morálky, s ktorou sa spájajú také mená ako *Maria Ossowska*, *Zygmunt Bauman*, *Władysław Piwowarski* či *Janusz Mariański*.

Poľská sociológia morálky je vedeckou disciplínou, teoreticky i empiricky natoľko rozvinutou – možno najviac v Európe, že iniciatíva vydania Lexikónu sociológie morálky bola nielen možná, ale aj reálna. Zapojilo sa do nej mnoho sociológov, ktorí pracujú na takmer všetkých poľských univerzitách. Autormi hesiel bolo 87 vedeckých pracovníkov, najmä sociológov, ale aj psychologov, pedagógov, religionistov, filozofov a teológov, ktorí prezentujú rôzne teoretické, metodologické či empirické prístupy vo výskumoch morálky. Navzájom sa odlišujú nielen výskumnými metódami, ale aj prijímanými teóriami, definíciami základných pojmov či vysvetľovaním zložitých morálnych faktov.

Príspevok autorov hesiel reprezentujúcich nesociologické vedecké disciplíny garantuje mnohorozmerné predstavenie danej problematiky a prispieva k značnému rozšíreniu *stricte* sociologického chápania sociomorálnej problematiky.

Recenzovaný lexikón obsahuje niekoľko sto hesiel kľúčových problémov sociológie morálky, ktoré možno rozdeliť na niekoľko skupín: 1. Definovanie základných pojmov sociológie morálky ako morálka, etika, morálne hodnoty, normy a postoje, morálne vzťahy, etické ideály, morálne správanie a podobne. 2. Predstavenie základných pojmových kategórií, ktoré slúžia na interpretáciu morálnych javov ako morálny absolutizmus či rigorizmus, ľudská dôstojnosť, morálny relativizmus či permisivizmus, étos, dobro, zlo, morálna anómia a podobne. 3. Metodologické otázky a sociologické teórie morálky ako modely výskumov morálky, metódy výskumov sociológie morálky, hlavné scenáre premien morálky, teória sekularizácie morálky, teória individualizácie morálky a podobne. 4. Rôzne javy spojené so sociálnym životom a morálkou ako sekularizácia, desekularizácia, privatizácia, deprivatizácia, detradicionalizácia, deinštitucionalizácia, altruizmus, egoizmus a podobne. 5. Vzťahy medzi morálkou a rôznymi sektormi sociálneho života ako ekonomika, politika, edukácia, zdravotníctvo, veda, náboženstvo, rodina a podobne.

Osobné heslá predstavujú najvýznamnejších svetových i poľských sociológov morálky, ktorí sa významne pričínili, resp. aj naďalej pričínujú o rozvoj tejto vedeckej disciplíny. Biogramy týchto sociológov približujú ich vedeckú kariéru, hlavné oblasti vedeckého záujmu a najvýznamnejšie publikácie, z ktorých mnohé patria medzi povinné sociologické lektúry. Zároveň tvoria aj akúsi „minihistóriu“ sociológie morálky v Poľsku a vo svete. Napokon je potrebné dodať, že literatúra predmetu, ktorá sa nachádza za každým lexikónovým – tematickým či osobným – heslom, dokumentuje stav poznania svetovej i poľskej sociológie morálky.

Recenzovaný lexikón obsahuje bohatý sociologický materiál, ktorý zaberá takmer 1000 strán textu. Hoci vedecká úroveň jednotlivých hesiel môže byť odlišná, je nepochybné, že ide o originálnu publikáciu, ktorá nemá obdobu ani v poľskej, ani v svetovej sociologickej literatúre. Doposiaľ boli problémy sociológie morálky okrajovo predstavované v lexikónoch, kompendiách, encyklopédiách či slovníkoch všeobecnej sociológie alebo ucelenejšie v monografiách a článkoch venovaných sociológii morálky. Na okraj možno poznamenať, že recenzovaný Lexikón sociológie morálky veľmi dobre korešponduje s *Lexikónom sociológie náboženstva*, ktorý vyšiel pod redakciou Janusza Mariańskiego a Márie Libiszowskej-Żółtkowskej v roku 2004.

Recenzovaný lexikón systematizuje doterajšiu sociomorálnu reflexiu a posilňuje status sociológie morálky ako autonómnej vedy tak po teoretickej, ako aj metodologickej stránke. Nie je adresovaný len sociológom, ale aj

reprezentantom príbuzných vedeckých disciplín a všetkým tým, ktorí sa zaujímajú o morálnu či etickú problematiku, o pôsobenie spoločnosti na morálku a morálky na spoločnosť. Redaktor v jeho predhovore vyjadril nádej, že lexikón sa pričíní o popularizáciu sociológie morálky, ktorá ešte vždy nie je všeobecne známa medzi sociológmi či reprezentantmi iných sociálnych vied. Taktiež podotkol, že jeho publikácia sa môže stať inšpiráciou či povzbudením k ďalším empirickým výskumom morálky v rýchlo sa meniacom svete.

Je zrejmé, že premeny v morálnej oblasti neprebiehajú lineárne. Skôr naopak – v morálke súčasníkov pozorujeme mnoho rozmanitých smerov premien, progresívnych i regresívnych. V skutočnosti máme do činenia s „džungľou premien“, ktoré poukazujú tak na rozpad morálnych hodnôt, ako aj na ich rekonštrukciu. Zmeny v morálnej oblasti sú omnoho zložitejšie, než by nám to chceli nahovoriť predstavitelia sekularizačných teórií morálky. Hoci v súčasných sociálnych prostrediach pozorujeme skôr proces sekularizácie a individualizácie morálky, predsa ani proces desekularizácie a revitalizácie morálky nie je súčasnému svetu úplne cudzí. O tom i mnohom inom je Lexikón sociológie morálky pod redakciou Janusza Mariańskiego, ktorý touto recenziou dávam do pozornosti slovenskej verejnosti, a zároveň vrele odporúčam.

Ondrej Štefaňak
Teologická fakulta KU, Ružomberok